

הערות בסוגיא דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף

עיין מתני' (סה ע"א):

מרבין על השכר ואין מרבין על המכר כיצד השכיר לו את חצרו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה ואם של חודש בחודש סלע לחודש מותר מכר לו את שדהו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז אם לגורן בשנים עשר מנה אסור.

ובגמ' שם:

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא בסוף והאי כיון דלא מטא זמניה למיגבא לאו אגר נטר ליה, משווא הוא דהכי שויה והאי דקאמר ליה אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה אוזולי הוא דקא מוזיל גביה. סיפא כיון דזביני נינהו ובעי למשקל דמי מעכשיו הלכך אגר נטר ליה הוא ואיסור אמר רבא דקו בה רבנן בהא מילתא ואוקמוה אקרא כשכיר שנה בשנה שכירות של שנה זו אינה משתלמת אלא בשנה אחרת.

והנה עיין קובה"ע (נג:ט) שהקשה בסוגיין אמאי דלא נחשב כהלואה בהא דמקדים השוכר את דמי שכירות למשכיר ומתוך כך פוחת מדמי השכירות, הרי יש בזה משום אגר נטר ממשכיר לשוכר ואסור. והביא מדברי הר"י מגאש לב"ב (ב"ב פו ע"ב) וז"ל:

ואף על גב דקיימא לן שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף הני מיילי היכא דלא בעי משכיר למיתן ליה מתחלה, הוא דלא מחייבין ליה לשלומי אלא לבסוף אבל היכא דיהיב ליה מדעתיה מתחלה מכל מקום שכירות מיקריא ולא הלואה ואין כאן אגר נטר ליה.

וביאר בכוונתו דאיכא ב' דינים בתשלומי שכירות. כשמשלם לבסוף, נידון כתשלומין בעבור ההשתמשות או רשות להשתמש, ולכן משתלם רק לאחר זמן. אולם, כשנותן דמי השכירות מתחילה, נידון כתשלומי קנין בגוף הדבר לפירות (או לשעבוד על כך), וממילא זוכה בהשתמשות למשך זמן השכירות. והחילוק ביניהם הוא דבאופן השני, השכירות במהותה דמיא לשאר קנין ומכר ולכן לא נחשבת כהלואה ולק"מ בסוגיין דע"פ דין אין כאן הלואה במשלם בתחילת השכירות.

ולענ"ד יש להעיר בזה דלכאורה צ"ע מהיכי תיתי לחדש ב' דינים בשכירות וכל א' מהם חלוק בעצם יסוד דינו מן השני, הרי פרשה אחת מצינו. עוד צ"ע בזה, דהנה נמצא דאיכא נ"מ גדולה בין המשלם בתחילת השכירות ובין המשלם לבסוף, היינו דגרע טובא להשוכר, דיתכן שיפסיד הכל אם יארע איזה אונס לבית המשכיר וכדו' שהוא קנוי לשוכר לעת עתה.¹ וא"כ, לכאור' חסרה נ"מ זו מלהזכירה בסוגיין, דמה דמקדים המעות, אין זה רק שמוזיל המשכיר לגביה סתם, אלא דעדיף טובא מצידו דאינו מתחייב שוב באחריות אונסין וכדו'.

אבל לענ"ד יש לפרש בדברי הר"י מגאש באופן פשוט טפי, דלפום ריהטא כוונתו היא רק דמדיני אבק ריבית אמרינן דכה"ג לא מחזי כריבית דרך הלואה אלא כשכירות בעלמא. וזהו מש"כ וז"ל, היכא דיהיב ליה מדעתיה מתחלה מכל מקום שכירות מיקריא ולא הלואה ואין כאן אגר נטר ליה, עכ"ל. ולכן אין לאסור מלהוזיל דמי השכירות, וכדאיתא התם. וכן נראה, דהנה איתא בברייתא שם וז"ל, השוכר את הפועל לעשות עמו לגורן, היום בדינר ולגורן יפה סלע, אסור להנות הימנו. אבל אם שכרו מהיום בדינר ליום, ולגורן יפה סלע מותר, עכ"ל. ובמסקנא הקשו מ"ש רישא ומ"ש סיפא, ותירצו וז"ל, רישא דלא קא עביד בהדיה מהשתא מיחזי כי אגר נטר לי. סיפא דקא עביד בהדיה מהשתא לא מיחזי כי אגר נטר לי, עכ"ל. ועיי' ברשב"ם שם דכל זה אינו אלא חומרא, ולכן נראה דהיתרא דהתם הוא היכרא בעלמא שלא יראה כריבית, ולא דוקא דנתהווה סוג חדש של שכירות.

וכן נראה להבין מתוך דברי התוס' לקמן (צט ע"א ד"ה כך) שהוכיחו דלא תקנו משיכה בשומרים לקנין אלא לחזרה, דמדאורייתא שומר חנם

¹ וכמו שנתבאר בש"ך חו"מ (סי' קכו ס"ק עו), וכן עיי' קה"י (סי' מו), ע"פ סוגיא דלקמן עט ע"ב ותוס' ד"ה ואי.

ושומר שכר מתחייבים גם בלא משיכה, ושואל מדאורי' קונה במשיכה. וכן שוכר בע"כ קונה מדאורי' (ולא מתקנה) ע"י משיכה, ואין לומר דקונה בנתינת המעות במשלם תחילה, משום דקי"ל דאין שכירות משתלמת לבסוף, עכת"ד. ונראה דיסוד העולה מדבריהם הוא דדין אין שכירות משתלמת לבסוף אינו רק דלא הגיע זמן הפרעון וחובת התשלומין לבסוף. אלא, ממה דלא אמרינן דנתינת מעות מוקדמת קונה כלל, לכאורי' מוכח עכ"פ דלא כיסוד הגראב"ו הי"ד, ואין תופסין דמיו לקנין מתחילה.²

זאת ועוד, קצת משמע דדין אין שכירות משתלמת אלא לבסוף מהווה הפקעה מחלות שם תשלומי שכירות בתשלומין מוקדמין. וסמוכין לכך, עיין קידושין (סוף מח ע"א) בסוגיא דעשה לי שירים נזמים וטבעות ואקדש אני לך, דנחלקו התנאים בברייתא אי מקודשת או לא כשעשאן. ובמשך השו"ט דהתם הוצע פירוש אחד דנחלקו אם ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף או דאין לשכירות אלא לבסוף. את"ל דישנה מתחילה ועד סוף, הרי הוא כמקדש במלוה ואינה מקודשת כדברי חכמים. אבל אם אינה אלא לבסוף, מקודשת כר"מ. ועיין רש"י שם (ד"ה אלא) שפירש בענין ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף וז"ל, הלכך כשמחזירין לה ההוא הויא לה מלוה למפרע, עכ"ל. ובביאור הדבר, עיין קצוה"ח (קכו:יג) וז"ל:

דלמ"ד אין לשכירות אלא לבסוף מעולם ליכא מלוה עד שיחזיר לה בסוף ולאחר חזרת הכלי אז הו"ל התחלת המלוה, ולמ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אמרינן דכי מחזיר לה הכלי לבסוף נעשה למפרע מלוה אבל קודם שמחזיר לה הכלי לא הוי עליה שום מלוה כלל.³

והלא דבר הוא, דיוצא להלכה דאם א' ישלם לפני סוף השכירות בודאי לא יתפוס התשלומין כנגד השכירות, דנראה לפי דברי רש"י דליכא חפצא של חוב כלל להתפס כנגדו עדיין עד שיגמור פעולותיו, וצ"ע.⁴

² נתעוררתי לראיה זו ג"כ ע"פ שיחתי עם הר"א צרפתי שליט"א.

³ ע"ש בקצוה"ח שהוכיח דזהו ג"כ דעת הרא"ש (שו"ת הרא"ש כלל סט סי' יא) ודעה א' בתוס' ב"ק (צ ע"א ד"ה אלימא), ודכן נקט הב"ש (כח:לח). עיין ש"ך שם (ס"ק עו) בשם הריטב"א דנ"מ בזה הוא בנאנס הכלי לפני זמנו אם חייב לשלם לאומן, וכתב הריטב"א דחייב, אבל יוצא לפי רש"י דפטור.

⁴ עיין שלט"ג (קידושין סג ע"א) בשם ריא"ז דחולק על התוס' (בסוגיין ועוד מקו"א) דמ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף לא ס"ל דשכירות משתלמת לבסוף. ולפי דברינו

ויש להעיר, דהנה עיין בשו"ע אבה"ע (לא:ו) וז"ל, אם אמר לה התקדשי לי באלו, ואכלה אותם ראשונה ראשונה, גם אותם שאכלה מצטרפות לטובה פרוטה, כיון שגמר כל דבריו קודם שנתן לה כלום, א"כ מיד כשנתן לה הראשונה, בתורת קידושין באה לידה, ומדידה קאכלה, עכ"ל. ועיין באבנ"מ שם (ס"ק יז) שהביא קושית הרשב"א מסוגיא הנ"ל דעשה לי שירים ונזמים דאינה מקודשת דהויא כמקדש במלוה. וקשה ממה דאיתא שם (מו ע"א) התקדשי לי באלו והיתה אוכלת ראשונה ראשונה שאע"פ שאין באחת מהן שו"פ מקודשת, דהכא נמי שכירות זה לא ניתן לחזרה ופורתא פורתא כי אתי זכיא ביה איהי בתורת קדושין וכי מלאו לפרוטה א"נ לכשיגמר הכלי מקודשת דהאי שכירות לא למלוה דמי כדאמרן, עכ"ד. ותי' וז"ל:

וי"ל דהתקדשי לי באלו שאני הואיל ואיתנהו כולו קמן מונה והולך הוא אבל שכירות דבשעה דאיתיה להאי פורתא ליתיה להאי ולא אתי להאי עד דאזיל ליה אידך לא חזו לאצטרופי כלל, והלכך אינה מקודשת, אבל אי ס"ל דאינה לשכירות אלא לבסוף כולא אגרא בבת אחת אתי והלכך מקודשת, כנ"ל.

ובעצמו תי' האבנ"מ וז"ל:

ועוד נראה לענ"ד לפי מ"ש הריטב"א פ"ק דקידושין (ו: גבי מקדש במלוה אינה מקודשת וז"ל איכא דקשיא להו מ"ש מקדש במלוה דאינה מקודשת מאמר לאחר שלשים יום בכסף זה שאם לא חזרה בה תוך שלשים מקודשת לאחר שלשים ואף על פי שנתאכלו המעות (נט.), והא התם הנהו מעות עד שלשים יום בתורת מלוה הם ברשותה ואף על גב דליתנהו בעולם בשעת חלות הקדושין מקדשא בה ואיכא למימר דשאני התם כיון דלתורת קידושין יהבינהו ניהל' הרי הוא כאלו פ"י שתתקדש לו בהם בהנאה שהלוה אותן לה ונפטרת ממנו דודאי להכי אקדימנהו ניהל' ויהיב לה רשות לאפקינהו שתיהנה בהם ותתקדש בהנאתה אבל הכא דבתורת

יש להעמיק בדבריו, דאת"ל דינא דסוגיין הויא הפקעה מתשלומין קודם הסוף, בע"כ דא"א לנקוט דישנה מתחילה ועד סוף לפי הפשטות דהיינו מיד בשעתו ולא למפרע, וכמש"כ תוס' בקידושין שם.

מלוה הגיע לידה ושלה הם לגמרי והוא בא לקדשה בממון
שלה אינה מקודשת.

וא"כ דוקא היכא דיהיב לה כסף בעין דאית לה הנאה במאי דיהיב לה רשות להוציאן ונפטרת מהם אבל בשכירות כיון דאין השכירות משתלם אלא לבסוף ואפי"ל למ"ד ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אבל זמן הפרעון ודאי אינו אלא לבסוף וכו' וא"כ לא יהיב לה השתא מידי ולית לה שום הנאה ואח"כ כשנותן לידה החפץ כבר נעשה מלוה וכו', עכ"ל האבנ"מ.

ונראה יסוד תירוצו של הריטב"א אינו לחלק בין מקום שנתן לה כסף בעין ובין מקום שלא נתן כסף בעין, דהרי מבואר בדבריו דמה דאינה מקודשת בשכירות בהא דעשה לי אינו מטעם זה שלא נתן לה כסף בעין, אלא ע"פ הכלל דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף. אכן נראה כוונתו לחלק בין שנתן לה כסף ליהנות בה ובין מקום שלא נתן כדי להינות בה, כגון בנתן לה בתורת מלוה. וא"כ יש להבין, הרי למ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף (וכן קי"ל להלכה), הרי זכתה מיד בכל פרוטה ופרוטה מתוך פעולתו לשם קידושין, ואיך נאמר שלא יהיב לה השתא מידי ולית לה שום הנאה, וצ"ע. אלא לענ"ד נראה לפרש כוונתו במה שכתב "א"כ לא יהיב לה השתא מידי ולית לה שום הנאה", דקאי האבנ"מ אליבא דשיטתיה בספר קצוה"ח בדעת רש"י דגם למ"ד ישנה לשכירות מתוע"ס, זהו רק למפרע, ומכח דין אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, ולכן בכה"ג חשיב כלא יהיב לה מידי ואינה מקודשת. והדבר עולה יפה עם מה שהצענו דלפני סוף השכירות איכא הפקעה מתשלומי שכירות, ולכן א"א לתפוס תשלומין בדיון תשלומי שכירות עד הסוף, והדבר צריך תלמוד.